

YIĞIN

Sayı : 3 - 1 Kasım 1946 - Fiyatı : 25 kuruş

29 EKİM
1923

TÜSTAN

CUMHURİYET ve GERÇEK DEMOKRASI

YIGİN

Sayı : 3 - 1 Kasım 1946 - Fiyatı : 25 kuruş

29 EKİM
1923

CUMHURİYET ve GERÇEK DEMOKRASİ
Hiçbir Zaman Biri Diğerinden Ayrılmaz

Dünyadan Haber

Kadınlar yemin ettiler

Bundan bir zaman önce Pariste Dünya Antifaşist Kadınlar Kongresi toplanmıştı. Hemen bütün milletler seçtikleri temsilcilerini bu kongreye gönderdiler. Bu vesile ile Pariste büyük gösteriler yapıldı. İspanya ve Yunanistan temsilcilerinin söylediği nutuklar bilhassa alaka çekti. Temsilciler, ortak irade ve çalışmalarıyla meydana gelen Dünya Kadınları Demokratik Federasyonunun gelişmesine çalışacaklarına, kadınlığın iktisadi ve içtimai haklarını koruyacaklarına, gelecek nesilleri en güzel şartlar içinde yetiştirilmesini temin edeceklerine, yeryüzünde faşizmin kökünü kazımak için savaşacaklarına, sağlan bir dünya sulhunun kurulmasına uğraşacaklarına, bağlı buldukları 81 milyon dünya kadını adına and içtiler.

Lajos Zilahy'nin jesti

Elouard'lar, Aragonlar, Picasso'lar, Langevin'ler, Wells'ler, Shaw'lar, Steinbeck'ler irticaa karşı ileriye, faşizme karşı gerçek demokrasiyi seçmekte tereddüt etmemişlerdi. Faşizme büyük mücadele açan bu günkü Macaristanda da meşhur romancı Lajos Zilahy aynı jesti yaparak inkilâpçı kafileye resmen katılmış bulunuyor. Okuyucularımız onun İki Esir ismiyle Türkçeye çevrilen romanını hatırlarlar.

Filim festivalinde kazananlar

FRANSANIN Cannes şehrinde yapılan büyük film festivali sonu ermiştir. Mükâfat kazananları bildiriyoruz: En mükemmel artistlik mükâfatı kadınlardan Fransız artisti Michele Morgan'a, erkeklerden Amerikan artisti Ray Milland'a verilmiştir. Sahneye koyma büyük mükâfatını Fransız Rene Clement "Ray Harbi, filmi için almıştır. En iyi senaryo Sovyet Rusyadan Çirskov'unki seçilmiştir. Müzik mükâfatını Bernad Schov'un Cesar ve Cleopatra'sı için yaptığı best-yle İngiltereden Georges Auric ve ikinciliği bir Fransız kazanmıştır. En iyi film operatörü mükâfatını "Maria Candelaria, filmiyle Meksikalı Picentoa, Dokümanter film mükâfatını Sovyet Rusyadan Berl, sulh mükâfatını "Şon Şans, filmiyle İsviçre, sulh ikinci mükâfatını "Memleketimizin Gençliği", filmiyle Sovyet Rusya, bütün festival birinciliğini ise "Ray Harbi, filmiyle Fransa almıştır.

George Bernard Shaw

SHAW 90 yaşında. Öteden beri âdet olmuştur, bütün dünyaca tanınmış olan bu yazarın her doğum yılı kutlanırken hakkında bir kitap yayınlanır. Bu kitapta, Shaw'ın okuyucularıyla münekhtlerin, büyük yazar hakkındaki fikirleri vardır. Bu yıl da böyle bir kitap yayınlandı. Shaw, dünya edebiyatında hususi bir yeri olan büyük sanatkârlardandır. Onun cemiyetçi dünya görüşü çerçevesinde kaleme aldığı sayısız eserleri, felsefi inanışı, üslûbu ve eüebi kudreti İngilterede adeta çığır açmış ve Shavian denen edebi çürün doğmasına sebep olmuştur. Prof. Bernal, onu büyük bir bilgi adamı olarak vasi'landırı ve eserlerindeki büyük ilmi hakikatların kolayca kavratılıp anlatılmasını buna örnek olarak gösterir. Shaw, aynı zamanda lisanîyatçı, mükemmel bir ekonomist, müzik münekki-di, felsefeci ve terbiyecidir.

Shaw'ın mizah esprisi de, daha zekicedir ve biraz da felsefeye kaşar. "Doktorun hatası", adlı eserinde sadece yıkıcı bir tenkit yapmanın yıkılanın yerine konması gereken şeyleri de göstermiştir. Kilise hakkındaki tenkitleri de İngiltere de büyük bir şöret kazanmıştır. H. G. Wels gibi o da ilk zamanlarında sosyalizmin inkilâpla değil yaavaş yaavaş gerçekleştirilmeye taraftarıydı. Hatta anti marksist idi. Webbler ve Wells'le 1883 de Fabian Society yi kurdular. İlk stratejileri liberal partiyi içinden fethetmekti. Yayınlarıyla işçi sınıfının mustakil parti ihtiyacını duyurdular. Shaw bu günkü İngiltereden memnun değildir. Onu daha inkilâpçı görmek istediğini her fırsatta belirtmektedir.

Filozof Bernard Groethuysen öldü

Bernard Groethuysen Berlin Üniversitesindeki Profesörlük vazifesini 1932 de terketmişti. Çünkü nazi rejiminin istikbal için neler hazırladığını görüyordu. Nazizme karşı önce Almanya'da savaştı, sonra Fransaya geldi. Burjuva düşüncesinin Fransadaki kaynakları ve Zaman adındaki eserlerini maalesef tamamlıyamadı. Ayrıca bir Antropolojisi, Monteskiyö için bir tetkiki ve öteki felsefelere dair görüşlerini tophyan bir kitabı vardır. Ölümüyle bir kıymet kaybedilmiş oluyor.

Ignazio Silone

Silone faşizmden sonra daha bir kaç yıl İtalyada kalabildi. Bir zaman illegal neşriyatta çalıştıktan sonra İsviçreye ilticaya mecbur oldu. Orada roman, tarih, politik eserler yazdı. Faşizm tarihi ve Diktatörler Mektebinin yayınlanması bu tarihe raslar. Diktatörler mektebi onbeş dialog olup Amerikada diktatörlük kurmak isteyen birisine verilen satirik derslerdir. Aynı günlerde Fontamara basıldı.

Fontamaradaki realizm Ekmek ve Şarapda devam etmekle beraber Silone bu sefer davaya çıkar yol bulmaktaki kendi anlayış noksanlığını ilân etmiş oldu. Kar altında şahında doktrinin mücerret kalıplarından kurtular bir ihtillâcinin hakikati keşfedişi hikâye ediliyor. Bu eserdeki fazla huristiyancılık da kimsenin gözünden kaçmadı. Silone'nin bir Fransız muharririne son günlerde söylediği sözler onun bu tereddüt seyrinin nasıl devam ettiğini gösteriyor: Fransız muharririne diyor ki:

Edebiyat canlılığını koruyabilmesi için siyasi ve içtimai sahalardan ayrı bir yere yerleşmelidir. Sanatkâri bir alet olarak kabul etmek doğru değildir. Kültür hizmetinde bir siyaseti anlatım fakat siyaset hizmetinde bir kültürü asla.

Görülüyor ki Fontamarasını beğenerek okuduğumuz Silone tehlikeli bir çıkmazdır.

YIĞIN

Her ayın 1 inde ve 15 inde kar fikir ve sanat mecutusudur. Yıllık abone-i (600) kurus, altı aylık (300) kurusdur. Öğretmen ve öğrenciler için bu fiyatlar 500 ve 250 kurusdur. Basılmayan yazılar geri verilmeyiz. Muhabere adresi: Posta kutusu (1607) Galata-İstanbul-Sahibi ve yazı işlerini fiilen idare eden Adil Yücel. Basıldığı yer: F. K. Basımevi

İstanbul

Cumhuriyet Bayramı

Cumhuriyeti, halkın hâkimiyetini kuran rejim olduğu için benimser, gerçekleşmesi için savaşmayı vazife biliriz

Cumhuriyet cumhurun reyine dayanan rejim olduğu için hakiki bir demokrasinin ifadesidir. Padişahı - Saltanatı niçin yıktık? Çünkü padişah ve saltanat rejimi, geniş halk kitlelerinin reyine dayanan, halk tarafından kurulmuş, halkın menfaatine işliyen rejim değildi. Bu rejim ancak idare mevkiini ellerinde tutanların, bu halkın tepesinde saltanat kuran bir sınıfın rejimiydi. Sarayın etrafında toplanan eşraf ve ekâbiri, köyde mütegalibeyi, -Irgatları boğaz tokluğuna çalıştıran ağaları, köylüyü soyan sınırsız ve mürabahacıyı, şehirde kendi kârı uğruna bütün bir milleti köle gibi kullanan hâkim sınıfı korur; hayatı alınının teri, olinin emeğiyle kazananları mutlak bir sefaletle mahkûm ederdi.

Saltanatı; [halkın reyine dayanan, halk tarafından, halkın menfaati için işliyen bir rejim olmadığı için yıktık, Cumhuriyeti kurduk.

Bizim anladığımız cumhuriyet, bu hakiki demokrasiyi kuran rejimdir ve rejimlerin en mütakâmil şeklidir. Bu hakiki demokrasiye varmak için, cumhuriyet idaresi içinde dahi buna mâni olanlar varsa, bunlarla mücadele bütün vatandaşların, işçilerin, köylülerin en birinci vazifesidir. Çünkü bu haklarına sahip olmayan bir halk, ne cumhuriyet, ne de demokrasiye kavuşmuş değildir.

Demokrasi, başta saltanat süren bir zümrenin, bir sınıfın menfaatlerini korumak için yüzlere geçirilmiş bir maske değildir. Bu maskenin altında halk namına, millet namına, vatan namına, geniş halk kitlelerini ızdıraba mahkûm edenler, onların reylerini hiçe sayıp cebir ve zorla saltanat sürmek isteyenler, hayatın ve hâdiseledrin seyri içinde yüzlerindeki maskeleri düşürmeye mahkûmdurlar. 1914 - 18 harbinden sonra Almanyada kurulan Cumhuriyet diktatörleri gibi.

Diktatörle Cumhuriyet birbirine zıt iki mefhumdur. Hâkim bir sınıfın idaresiyle, halkın hâkimiyeti birbirine zıt iki idare şeklidir. Halkın hakim olduğu yerde ne diktatör, ne de hâkim sınıf

vardır, diktatörün ve bir sınıfın hâkim olduğu yerde ne halk, ne de halkın menfaatleri korunmuşdur. Biz Cumhuriyeti, halkın hâkimiyetini kuran rejim olduğu için benimser ve tahakkuku için savaşmayı vazife tanırız.

Halkın reyine dayanan bir Cumhuriyette ne sultanların, ne ekâbirin, ne eşrafın, ne aguiyanın, ne de idari ve askerî amirlerin tahakkümü vardır. Bütün vatandaşlar kanun nazarında olduğu gibi, içtimai haklar, insan hakları bakımından da müsavidirler. Irk, din, mezhep, cins farkı da yoktur. Üzerinde yaşadığımız bu toprak, bu toprağı beraber eken, bu toprağı mamur etmek için emek sarfeden bütün insanların müşterek vatanıdır. Böyle bir Cumhuriyette yaşamak her vatandaş için en büyük bayramdır.

Bugün kutladığımız Cumhuriyet, bize hakiki bir demokrasinin temelini kurduğu için bizim bayramımızdır. Bu temel üzerinde hakiki bir demokrasinin binasını kurmak ve bunu korumak da bizim en büyük vazifemizdir. Çünkü Cumhuriyet, ne halk yığınlarını aldatmak için bir formül, ne de muayyen şahısların ve zümrelerin menfaatlerini sağlamak için halkın ağızına çalınmış bir parmak baldır.

İstiklâl harbinde emperyalist ordularına karşı kanını döken, bu vatani bir müstemleke yapmak için boğazımıza sarılanlara karşı müdafaa eden bu memleketin işçisi, köylüsü, esnafı ve bütün bir halktır. Hariçten gelen soyguncuyu nasıl büyük bir savletle koğmuş, cumhuriyeti kurmuşsak, bugün de hariçten ve dahilden bu Cumhuriyeti yıkmıya ve çürütmeye çalışanları yine böyle bir halkın mukavemeti ile yıkmalıyız. Milli hâkimiyet, halkın hâkimiyeti, ancak böyle bir Cumhuriyette inkişaf edebilir. Hâkim ve mahkûm, efendi ve köle, ecir ve mütegalibe Cumhuriyet rejiminin tasfiye ettiği mütehaselerdir. Cumhuriyetimiz bu mütehaselerden temizlemek, Cumhuriyetin, halk hâmiyeti rejiminin omuzlarımızı yüklediği vazifedir. Ancak halk kitlelerine bu hâkimiyeti temin eden Cumhuriyet, hakiki bir

Kitaplar

"Rüzgârlarım konuşuyor,"

ELLERİMİN arasında okşarcasına tuttuğum bu küçük zarif cilt, yalnız ileri bir sanatkârın müjdesini vermekle kalmıyor; insan oğlunun alın terini kendine iş edinen merhametli bir yüreğin acılarını vermek için de çırpıyor. İlk bir bahar gecesinde ay ışığı nasıl "kos kocaman, mas mavi bir çiçek gibi," açılırsa, Cahit'in sanatında gün geçtikçe boy atıp serpilmektedir. Onun ilk gençlik şiirlerini hatırlıyorum. Cahit, uzak iklimlerin, erişilmezmiş hazların hasretiyle yanıp kavrulan içli bir insan olarak şiir girdi. Ekzotik ülkelerin bir kaleidoskoptaki renk değişikliklerini andıran coşgunluğu karşısında bir çocuk sevinciyle el çırpıyor. Fakat bu sihirli borudan gözünü ayırdığı zaman etrafında dünyamızın huzursuzluğunu, iç sıkıntısını, ümitsizliğini gördü. Bu muztarip kitlenin içinde kendi yerini tereddütsüz idrak ettiği için şairin alından öpesim gelir. Çocukluğumuzun feerik hayal âlemlerini masallaştıran renk dolu bir, acı ve sefalet dolu dünyamızın teselli olan aydınlık bir istikbale doğru rüzgârlar konuştuğunda Cahit'in de sesi gürleşmiş ve kuvvetlenmiştir. Bunun içindir ki, onda küçük adamların ferdi kuruntuları silinirken büyük hümanistlerin iç içe geçmiş tesirleri de kökleşiyor. Öte yandan, sosyal muhteva ile estetik endişeyi sıkıntı çekmeden barıştıran sanatkâr, inkişaf istikametini lâyikiyle tasarruf edecek bir ustalığa da yabancı görünmektedir. İkinci dünya harbinde istilâ görmüş şehirlerin, istiklâl ve hürriyet için can vermişlerin bir destanı olan "Rüzgârlarım konuşuyor," başka bir şeyi daha hatırlatıyor: toplar sustuktan sonra sanatkârın konuşma zamanı başlamıştır.

Hüsamettin BOZOK

Cumhuriyet ve Demokrasidir. Böyle bir Cumhuriyette yaşamak en büyük bayramdır.

YİĞİN

Dinde Teyemmün var Amma, Kültürde Teyemmün Yoktur..

Konseri, Operayı, Filmi, Radyoyu, Plağı, notayı ve bunlara ait vasıtaları, işinin, köylünün ve bütün halkın kolayca anlayabileceği nimetler haline getirmek lâzım.

Cumhuriyeti kabul edeli müzik terbiyesinde garp müziğini esas aldık. Yirmi üç senedenberi mekteplerdeki müzik öğretimini, haftada bir saat olarak garp müziği üzerinden yaparız. Yedi sekiz senedenberi, Ankara'da kurduğumuz Devlet konservatuvarı opera temsilleriyle de, bu görüşümüzü âdeta sahneden desteklemekteyiz. Operanın, bugünkü dünyadaki şüpheli durumu bizim için mühim değil. Türkçenin garp müziğine uyması, garp müziğini insan sesile yaymak ve dolayısıyla memleketimizde bir geçmişi olmayan insan sesinin çeşitlerini tanıtmak gibi güzel imkânlarla dolu olma bakımından, operanın bizim için büyük bir özelliği var. Mesele, operanın, müzik terbiyesinde bizim ihtiyaçlarımıza ne nisbette cevap verdiği ve bizi ne nisbette ihtiyaçlandırdığıdır. İş bu noktaya gelince söylenecek en cömert söz şudur :

Yedi sekiz senedenberi, bu opera temsilleriyle, ancak ikiyüzbin vatandaş temasa gelebildi. Onsekiz milyon altyüzbin insanın, bundan haberi bile yok!

Halbuki, Ankara'da Devlet konservatuvarının kurulmasıyla, opera temsillerinin başlaması ve yedi sekiz senedenberi devam etmesi az iş değildir. Fakat geri kalan onsekiz milyon altyüzbin vatandaşın da, bu temsillerden faydalanması ve birtakım itiyatlar alması şöyle dursun, sadece bu temsilleri bir defa görebilmesi için altyüz sene lâzım!

Sultan Mahmut zamanında bahyan orkestra hareketinden, bu güne gelinceye kadar ancak bir orkestra kurabildik. Şimdiye kadar açabildiğimiz bütün resmî ve hususî müzik okulları, bu biricik orkestrayı bile besliyecek halde değil. Daha evvelki hareketleri ciddiye almayıp yalnız Cumhuri-

yet devrinden başlayalım : Bugünkü kalitesile memleketimizde daha beş orkestraya kavuşabilmeniz için kaç yıl lâzım acaba?

Ciddî mânada bir müzik terbiyesi, orkestraların, koroların, solistlerin ve konserlerin adedi demektir. "Kemiyet yeni keyfiyetler doğurur." Bundan gayrisi ise lâftır.

Bizler hep "istidat," ve "ferdi gayret," hallerile büyüdük. Bir nesil içinde bin tane insan bir işe başlar, dokuz yüz doksan dokuz tanesi imkânsızlıklar, zaruretler akla gelen, gelmiyen çeşit çeşit düzensizlikler yüzünden dökülür. Bir tanesi her nasılsa, ya parasının, ya bildiğinin himayesinde, yahut da her hangi bir tesadüfle bu badireyi atlutup ayakta kalır. Derhal bunun adı "allah vergisi," ve "ferdi gayret," olur. Halbuki Halbuki işler ne kadar başka türlü. İstidat ancak bir noktadan sonra başlar. O noktaya kadar, hayat ve çalışma şartları yerinde olan bin insandan en az dokuz yüz tanesi gelebilir.

1936 da komşu memleketlerden birinin bir konservatuvarını gezen müzikeçilerimiz gördüklerini hayretlerle anlatıyorlardı: On üç on dört yaşındaki çocuklardan dokuz on tanesi bir araya gelip orkestrada birinci keman çalar, yahut etüd yapar gibi konserto çalıyorlar. Nasıl yapıyorlar? Nasıl yetişmişler?

* *

Alaturka mı? Alafranga mı?

Meselenin alaturka alafranga meselesi olmayıp, sadece türk musikisinin inkişafı meselesi olduğunu, yapılan münakaşalara bakarak hâlâ anlamadığımızı söylemek garip gelmesin. Alaturka denen müziği vermek isteyenler, onun Arap Acem, yahut daha doğru olarak Roma Bizans müziği olduğunu, bizim müziğimiz ol-

madığını söylüyorlar. Müziğimizin geri oluşunun sebebi demek bu imiş! Hakikat şu ki, gerek din gerek kültür benzerlikleri bakımından müzikleri de bir birine benzeyen iki âlem var: Şark âlemi, Garp âlemi.

Yanyana ve aynı şartlar içinde yaşayan medeniyetler, ister istemez birbirine benzemiş ve hiç bir zorlamaya kulak asmadan bir birine sızmıştır. Vaktile böyle olduğundan dolayı, bugün kuzeyde bir melodi, sınırın bir tarafında Türkçe söylenir, öbür tarafında Arapça. Garba gidin; melodiler, balıklar gibi bir Anadolu yakasına, bir Adalara ve Balkanlara zıplar. Balkanlarda Bulgarca, Sırpca, Rumca söylenir, Anadolu'da Türkçe. Doğu Anadolu ve bütün Kafkas memleketleri aynı türküleri söylüyor; hattâ aynı hikâyeleri. Kimi Türkçe, kimi Ermenice, kimi Azerî şivesile, kimi Gürcüce, kimi de İran dilile. Toprakları siyasi sınırlara ayrılmış memleketlerin halkları, böylece kucaklaşıp duruyorlar.

Dış görünüşüyle birbirine benzeyen bugünkü Avrupa milletleri müziği, bundan altı yedi asır evvel de birbirine benziyordu. Alışık olmayan kulaklar için ilk intiba olan bu dış benzerlik bozulmadan bu müzik, sosyal şartların gelişmesine bağlı olarak gelişti ve derinleşti.

Müziğimizde yalnız Hafız Post Dede, Tamburi Cemil değil, Frikyalılar, eski Yunanlılar, Bizanslılar, Selçuklular ve bu yurttaki medeniyet kurmuş kavimler, kabileler devam ediyor ve bizim kültür hazinemizi teşkil ediyor.

Dünyanın oluşu içinde değişip gitmekte olan sosyal şartlar, daima bu hazineyi yeniden yeniyeye eritiyor ve kendi potasına döküyor. İçinde yaşadığı devrin yaşayışına ve anlayışına göre yeniden şekillendiriyor.

Alaturkanın kaldıracağı, kaldırılması lâzım geldiği, bugünkü

zihniyetimize uymadığı lafı edildikçe, alaturkacılığın telâhâ düşmelerine şaşıyoruz. Kim koymuş kim kaldırıyor? Yoksa: "bugünkü zihniyetimiz," diye yaşadığımızın dışında bir zihniyet mi var? Bütün azaltmalara rağmen bugünkü hakikat, alaturkanın hiç bir devirde bu kadar yayılmadığını gösteriyor.

Kadın ve erkek okuyucunun bu kadar bol yetiştiği başka bir devir varmı? Hangi devrin yazlık kışlık salonlarında, gazinolarında alaturka müzik san'atkarlarının bu kadar pahalıya angaje edildiği görülmüştür? İnkilâptan sonra ortaya çıkan bugünkü orta sınıf gittikçe artan bir kalabalıkla bu gazinoları dolduruyor. Değişen devir, zihniyetle de vasıtalarıyla de ancak bunu yapabiliyor. Dedenin ve İtrin yerini alan bugünkü besteciler sadece bu cılık kalabalığın insiyaklarını beslemekle geçinip gidiyor. Yani bu şartlar, garptan da olsa ancak kendine uygun olanı alıyor.

Alaturka musikinin bütün ifade kudreti, cinsî insiyaklar, hatıralar dalaletler üstünde toplanır. Çünkü bütün divan edebiyatının en kuvvetli tarafı budur. Müzik, daima fikri takip etmiştir. Yani fikir ne ise zikir o olmuştur.

Fasıl musikisi dediğimiz orta üst ve sınıf musikisi anlaşılması mümkün olmayan bu türlü karpislerle kıvrılır gider. Kadın müzik yapmaz, cilve yapar. Erkek müzik yapmaz, cilve yapar. Sazlar müzik yapmaz, cilve yapar. İtibarda olan bir şey var: Cilve dalkavukluk ta bunun bir başka şekli değil mi? Fakat bunda musikinin kabahati ne ki daima ona hücum edilir? Ses, yalvarmakta da methetmekte de, küfretmekte de isyan etmekte de kullanılır; ferdin ve cemiyetin o andaki zihniyetine ve karakterine göre.

Kitleyi bir birine bağlamakta millî kültürün dil kadar mühim bir halkası olan müzik üzerinde konuşulurken neden daima bir alaturka, alafanga çıkar acaba? Bunun bir şapka ve alfabe meselesi olmadığını akıldan tutmak lâzım.

Cemiyetin ihtiyaç olarak duymağa başladığı teknik te, vasta da kolayca girip yerleşiyor. Duymadığı ise yetmiş sene özenilse yine eğreti olarak kalıyor. Bunca yıl önce ülkemize giren şu piyanoya bakın, halâ yerleşmiş değil. Çünkü piyano Abdülmecit zamanında kibar konaklara

müzigimizin tekâmülü neticesi, duyulan bir ihtiyacın zoruyla değil, bir yenilik özenmesi, alafangalık taslama ve süslenme ihtiyacıyla ve bir saz olarak değil, âdetâ bir mobilya olarak girmiştir. Serveti Funun şiirinde bile "Ta uzaklarda," dır. Sözün kısası, müzigimiz, halâ piyanonun karakterine uygun inkişafı elde edememiştir.

İnsan kafasının, insan ruhunun bütün nimetlerinden faydalanarak gelişmiş medeniyetler, etrafımızı sarmış bulunuyor. Korkmadan, ürmeden, kafalarımızı, ruhlarımızı bu medeniyetler ve kültürlerle çalkalamalıyız. O zaman dilediğimiz şey, geçmiş zamanlarda olduğu gibi yeri bir kaynamayla, yine bizim karakterimizde olarak yeniden doğacaktır.

Yapılan ilk iş, bu çeşit çalışmalarını bir istismar vasıtası olmaktan ve bu çeşit anlayışı bir kaç bahtiyar kişiye kaydı hayat şartıyla indirilmiş bir "Allah vergisi," olmaktan çıkarıp metodlarla, planlarla kütleye mal etmek, görmek isteyen görebileceği, duymak isteyen duyabileceği, düşünmek isteyen düşünebileceği hale getirmek lâzım. Operaları piyano ile bucaklarda bile oynatabilmek, küçük ses ve saz gruplarıyla köy köy konserler vermek ve bu çalışmalarını halk evlerinin yıllık defterlerine, raporlarına yazılacak kadar az olmaktan çıkarmak lâzım.

Garp müziğini yayma hususunda sinema, mekteplerden çok iş gördü. Fakat daha iyi iş görmesi de mümkün. Meşhur koroların or-

kestraların ve solistlerin bir konserini, bir balesini arasıra aktüalite olarak filimlerin başında dinler ve seyrederek. Bu çeşit kısa müzik filimlerini bol bol getirtip göstermesini her sinemadan isteyebiliriz. İnsanların kalabalık bir halde buldukları sinemada, fabrikada, mektepte, kışlada bunları yapabiliriz, bunları ve konserleri.

Konseri, operayı, filimi, radyoyu, plağı, notayı ve bunlara ait vasıtayı içinin, köylünün ve bütün halkın kolayca anlayabileceği nimetler haline getirmek lâzım.

Garp müziği terbiyesini esas olan Millî Eğitim Bakanlığının her Cumhuriyet Bayramında yayınlamakta olduğu yüzlerce klasik tercümeler arasında bir tane Lied Albümü, bir tane Arya Albümü, garp müziğinin gerek tekniğine, gerek büyük ayaklarına ait bir tane esaslı kitap var mı?

Medeniyetlerin ve kültürlerin insanlardan esirgemediğini kanunlar, yasaklar, imtiyazlar kötürümleştirirse, bütün bunlar zenginlerin, bahçıvarların bir lüksü olmakta devam ederse, isteyen, istediğini kolayca bulup çalışamazsa, mütehasıslar getirtip milyonlar harcayarak yetiştirilen fakülte mezunu, konservatuvar mezunu işinde işildamak için muhtaç olduğu aleti ve vasıtayı bütün ömrünce alamıyacak, bulamıyacak durumda bulunursa kesmek ve takdiri ilâhiyi beklemek lâzım. Zira, su olmadığı zaman dinde teyemmüm var ama kültürde teyemmüm yoktur.

Hayat standardımızın gittikçe düşmesine sebep olan en mühim âmillerden biri, Ev buhranı.

HALK „yığınlarının bir çare bulmakta âciz kaldığı, hayat pahalılığı derecesinde önemli diğer bir mes'ele de "Evsizlik"tir. Son dünya harbine fiilen iştirâk eden memleketlerde bu mes'ele harp hâdiselerinin tabii bir neticesi olduğu halde harp ateşinden uzak kalmış olan bizim memleketimizde de aynı mesele nin aynı buhranla senelerdenberi halkı ezmesinin sebepleri ve bu sebeplerin izahı pek o kadar basit değildir. Evsizlik meselesi İstanbul'da harbin ilk seneleriyle beraber başlamış ve harbin devamıyla beraber Türkiyenin bir çok vilâyetlerine de sür'atle yayılmıştır.

Ankarada da ev buhranı harpten evvelki senelerde de, mevcut bina adedinin gittikçe artan şehir nüfusuna mütenasip olmaması sebebiyle, esasen mevcut idi. Bundan dolayı mesken bedelleri de o zamanki İstanbul piyasasına nisbette pek yüksekti. Bu pahalılık dar gelirli halkın Ankara civarı ile Eskişehirde birleşmesini intaç ediyor ve yersizlik meselesi de bu şekilde kısmen hal ediliyordu.

Bu devrelerde İstanbul için Ev Buhranı diye bir mesele, hakikatte değilse bile zahiren mevcut değildi. 1931-32 resmî istatistiklerine göre o sıralarda İstanbul'un nüfusu (794.444), mevcut oturan ev sayısı (95526), 100 eve düşen nüfus sayısı 723 olup, kilometre murab'ba başına düşen insan adedi 144,9 idi, aynı tarihlerde Ankarada da 100 eve 485, İzmirde de 423 kişi isabet etmekte idi. Görülüyor ki İstanbul esasen kalabalık bir şehirdir. Yalnız bu nüfus şehre o şekilde dağılmıştır ki bazı yerlerinde hiç bir darlık bahis mevzu olmadığı halde bir çok semtlerinde halk âdeta üst üste yaşamaya mecbur olur. Beyoğlu, Şişli, Maçka gibi daha ziyade zengin tabakaların oturduğu mıntakalarda bir eve düşen nüfus miktarı gayet az iken Kasımpaşa, Üsküdar, Aksaray, Fatih civarı, gibi ekseriya fakir halkın yaşadığı semtler pek kalabalıktır. Bununla beraber, o devirde gündelik kazancına göre herkes ayırabil-

Yazan :
Sabire DOSDOĞRU

diği cüz'î bir para karşılığı bu paranın miktarına göre iyi veya kötü evsafa barınacak, bir yer bulabilirdi. Sağlık bakımından esasen elverişli olmayan fakat halk tarafından alışılp tahammül edilebilen bu vaziyet 1942 senesinden itibaren hakiki bir buhran, yalnız fakir halk tabakaları için değil aynı zamanda şehir ahalsinin büyük bir ekseriyetini teşkil eden orta halliler için de dayanılması imkânsız bir hal olmağa başladı.

Geçen bir kaç yıl içinde İstanbulun nüfusunda pek büyük değişiklikler olmadığı halde bu sahneye hâkim olan ev buhranının sebebi ne idi? Bunun hakiki sebebi ne İstanbul muhtelif yerlerden gelen muhacirlerin adedi, ne de İstanbul inar plânının tabikiinde belediye tarafından yıktırılan evlerin fazlalığıdır. Vakti, bu plânın zamansız tatbiki neticesi pek çok ev yıkılmışsada bugün mevcut olan buhran o derece büyüktürki yalnız bir kaç yüz veya bir kaç bin evin yıkılmış olmasıyla izahı kabil değildir. İstanbul'da 100 eve 723 nüfusun düştüğü senelerde bu evsizlik sıkıntısı bugüne nazaran hemen hemen his edilmeyordu. Hatta bugün bir çok ailelerin, ev buldukları takdirde orta bir fiyata severek tutmağa razı olacakları odaları dört beş liraya kiralamak imkânı vardı. Bu vaziyet eğer sadece hayat pahalılığına göre mevcut olsa idi nasılskisinin beş misli fiyatla, bir kilo pirinç veya şeker almak gayet kolay ise yine beş misli fiyatla bir oda bulmak da o derece kolay ve mümkün olurdu. Bugün İstanbul'da eski kiraların beş misli ile rahatça bir ev bulmak imkânı yoktur. Böyle yerleri bulabilmek için aylarca kapı kapı dolaşmak, komsiyonculara ve mal sahiplerine yalvarmakta kâfi değildir. Bütün varını yokunu hava parasını namile mal sahiplerine yedirmek bu işin tek çaresidir. Hava parasını icat eden ve havadan kazandığının cüz'î bir miktarını kolayca havaya verebilen

bir harp zengini zümresi Fyüzünden halk, senelerdenberi dışından tırnağından, arttırıp sağlığını dan gıdasından keserek bir köşeye koyduğunu verip bir iki odanın havasını pek pahalıya satın almaktadır. Şimdiye kadar kenara bir şey koyamamış olan ve ekseriyeti teşkil eden kitleler ise bu (Evsizlik) karşısında büsbütün âciz bir vaz'iyette kıvrınmaktadır. Hava parası mes'alesi bugün artık o derece resmîyete girmiştirki değil evlerin üzerinde son senelerde hemen her semtte nazarı dikkati çekecek derecede çoğalmış olan emlak komsiyoncularının vitrinlerinde bile tek bir (Kiralık Ev) ilânına rastlamak mümkün olmadığı halde pek alâ evler kiralanmakta ve bütün bu ticarethaneler de kâr getirecek şekilde işlemektedirler.

Gıda maddesi kara borsacılığından çok daha mühim olan bu ev kara borsacılığı memlekette orta halli sınıfın adedini fakir sınıfa mal etmek suretile, gittikçe azalmaktadır. Yeni bir ev tutmak mecburiyetinde olan orta halli bir insan bu ev buhranı karşısında doğrudan doğruya en fakir bir adam demektir. Zira kazancının ancak mühim bir kısmını vermek şartile (Hava parası istemiyecek derecede namuslu bir ev sahibincede rastlarsa) ancak bir iki oda kiralayabilmektedir.

Son yapılan nüfus sayımında İstanbul nüfusunda bir artış göze çarpmakla beraber yeni yapılan bina sayılarını da göz önüne alacak olursak aradaki farkın bir ev buhranını izaha kâfi gelmediğini görürüz. 1935 den 1941 senesine kadar İstanbul'da 4213 ev yapılmıştır. Bunların 342 si beş katlı, 30 u dört katlı, 857 si ise üç katlıdır, 1351 ni iki katlı, 1086 sı ise tek katlıdır. Buna tekabül eden nüfus artışı ise (935 nüfus sayımı ile 940 nüfus sayımına göre) 107.638 kişidir. Yani bina başına vasatı 25 kişi düşmektedir ki yapılan bir çok binalarında bir kaç katlı olması da göz önüne alacak olursak pek çok evin yıkılmış olmasına rağmen hakiki bir yersizlik mevcut olabileceğine inanmak güçleşir. Bununla beraber yine ev buhranı vardır ve yine fakir semtlerde

halk üst üste yaşamaktadır. Bunun sebebi hava parasının yanında acaba harbin gayri meşru kazançlarla zenginleşen arızî ve parazit bir zümrenin bir eve kanaat etmiyerek yazlık, kışlık, ailelik, metreslik, garsoniyerlik bir çok evleri birden tasarruflarında bulundurmalarının da rolü vardır?. Yoksa yine bu sebebe dayanarak sefahet ve fuhuşun artması evvelce ev ve pansiyon olarak kullanılan pek çok yerlerin g zli randevü evi olarak kullanılmasında bir sebepmidir?...

Bunları teker araştırmak imkânsızdır. Fakat şurası muhtemeldir ki bütün bu birbirine eklenerek esasen nüfus kesafeti bakımından Türkiyenin en kalabalık şehri olan İstanbul'da mesken mes'elesi yine halk tabakalarının sırtına yüklenmiş muazzam bir davadır. Veremin dolu dizgin saldışı karşısında gıdasız olan halk aynı zamanda yersizdir. Harp zenginlerinin bir kaç evde oturmasına mukabil halk tabakalarında bir çok kişi bir odada yatmağa mecbur olmakta ve bu da salgın hastalıkların halk arasında yayılmasını kolaylaştırmaktadır.

1947 Senesi başından itibaren milli korunma kanununun kalkmasıyle ev kiralarının serbest olacağı rivayeti bugün halkı yeni bir harp havadisinden daha ziyade ilgilendirmekte ve endişeye düşürmektedir. Bu kanun sayesinde kiraları arttıramayan ve eskiden girdiği yerde eski normal kira bedeli ile oturan bir aile yeni vaziyet karşısında ne yapacaktır?.. Hemen bütün mal sahiplerinin kiracılarını ya kiralarını arttırmağa veya aksi takdirde evlerini boşaltmağa mecbur edecekleri şüphesizdir. Bu hal karşısında pek çok aileler sokakta kalmak tehlikesine maruzdurlar. Yeni yapılan binaların fiyatı esasen yüksektirki orta halli bir aile aylık gelirlerinin tamamını böyle bir evin kirasına verse bile yine kudreti kâfi gelmez. Eski binalarda ise ev sahiplerine eski kiraya zam yapma hakkını tanımayan kanun kalktıktan sonra tek bir oda tutmak bile mümkün olmayacaktır. Ev buhranını iktisadî ve hayatî bir mes'ele olarak karşımıza aldığımız zaman hiç bir taraftan bir hal çaresine varılamadığını görüyoruz. Halkın selâmeti ancak resmi devlet müdahalesine bağlıdır. Hükümet bu

Gözlerim Uzaklarda

Şahin gibi salmışım mısralarımı
İnsanların, ümidin, hürriyetin peşinden;
Ben kalmışım,
Gölgen serili kalmış toprakta .
Bahar akış dört yanım,
Baharı seyre dalmışım.

Suat TAŞER

Cibali

Cibali dendi mi,
Aklıma siz gelirsiniz, kadınlar!
Kiminizin beş çocuğu,
Kiminizin nar gibi vanakları var.
Kiminiz kocasız kalmış,
Kiminiz ihtiyar,
Kiminiz daha körpe henüz.

Bana umulmadık
Eskimiş türküler düşündürür
Siyah başörtüsü altında yüzünüz.

Parmaklarda tütün kokusu,
Tütün kokusu, pazen entarilerde.
Biriniz ekmek alır fırından,
Biriniz durmuş, öksürüyor ilerde,
Geçiyor bizim mahalleden biriniz.

Cibali dendi mi
Aklıma siz gelirsiniz kadınlar,
Çarpık ayakkaplarınız gelir
Ve kahraman elleriniz!

AH KARASU

en mühim hayatî mes'ele karşısında da halk yığınlarının izdiraplarına kafasını çevirmeyecek olursa daha pek çok acı günler geçirmeğe, daha pek büyük sıkıntılara, fedakârlıklara katlanmağa hazırlanmalıyız,

Sözümüzü bitirirken Londrada ev buhranı içinde çırpınan halkın bir hareketini hatırlamak isteriz. Bundan takriben bir ay önce radyoların ajans haberleri arasında verdiği bir havadise göre Londrada bir lorda ait yüzlerce odalı muazzam bir malikâne hava bombardumanlarından sonra hükümet tarafından tâmir ettirilerek evsiz barksız dolaşan binlerce ailenin ihtiyacını karşılamaya tahsis edileceği yerde sahibine iade edilmiş ve sahibi tarafından da yabancılar için otel yapılmağa ka-

rar verilmiştir. Evsiz barksız Londra sokaklarında kalan dört yüz aile bunu haber! alır. Çalmaz derhal binanın bulunduğu yere gidip beş on dakika içinde eve yerleşmişlerdir. Evvelâ müdahale ederek evi tahliye uğraşan polis kuvvetleri de bir müddet sonra bu ailelerin eve yerleşmesine yardıma mecbur olmuşlardır.

Ortaköy mahallelerine sığınan işçileri
burada yaşanmaz, sadece otururlar!

Bunları görüp dönerken, bombardıman edilmiş bir şehirden dönüyormuş gibiydim. Fakat İstanbula bomba düşmediğine göre, ya bu neydi? Bu, ferdiyetçiliğin ve teşkilâtsizliğin bombardımanıydı

Ortaköy mahallelerinde enkaz parçalarının birisinden ötekine atıyoruz. Sinsi bir yağmur ve soğuk yüzümüze çarpmakta. Bir set daha çıktık; sefaletin resmigeçidi üstüste, yan yana, ardi arası kesilmeden sürüp gidiyor. Arkadaşım olan Ortaköylü bir aralık karşısını parmağıyla işaret etti.

— Bak dedi, şu harap kemerde dokuz kişi barınıyor.

Baktım, gösterdiği yer tonozdan başka bir şey değil. Tonoz yanı eski konaklardan birisinin artakalan bir parçası şimdi iki aileye ev vazifesi görmektedir. Bir sırça yapıya girer gibi herhangi bir ziyankârlık yapmaktan çekinerek dikkatli davranıyoruz. Geldiğimizi haber vermek için kapılık eden uzunca bir çürük tahtaya hafif hafif vurduk. İçerden bir kadının ince ve gamlı sesi duyuldu. Adeta bir çığlık işitmiştik. Tonozun öte tarafından yedi yaşlarında kadar bir kız çocuğu gelerek bize yol açmak üzere kocaman tahtayı itmeye uğraşdı. Biz de yardım ettik biraz sonra açılan kümes kapısı gibi yerden içeri girdik. Önce karanlıkta birşey farkedemedik. Buraşı adeta bir hayvan ini gibiydi. Gözlerimiz alıştıktan sonra seçmeye başlıyorduk. Bir kadın yere uzanmış yatıyordu. İki küçük çocuk toprakların içinde yuvarlanıyorlar, ağlıyorlar mı yoksa gülüyorlar mı belli olmuyordu. Bize kapıyı açan kız çocuğu ise çalı çırpıyla kapının önünde yemek pişirmek için ateş yakmaya hazırlanmaktaydı. Yerde uzanmış yatan loğusa kadına yabancı olmadığımızı, loğusalığını işitince hatırlı sormıya geldiğimizi anlattık. Fakat şüpheyi nemli elâ gözlerinden silmek çok uzun sürdü.

Bu da bir loğusa

Hemen çöküverdiğimiz yerin karşısındaki eski masanın üstünde çinkosu dökülmüş bir bardak

Yazan :
Arslan KAYNARDAĞ

ta beyaz kasımpatıları vardı. Yerde uzanmış yatan kadının tütün amelişi olduğunu arkadaşım söylemişti. Uzun meşakkat günleri ondaki ince insan zevkini yok edememişti. Kertenkelelerin yuva yaptıkları şu süprütülüğü göze güzel göstermek isteyen bir sanatkârı bu kadın. Şüphesiz bir kadının en hassas zamanı loğusalığıdır. Ona bu zaman zarfında çok ihtimam göstermek, hürmet etmek lâzımdır. Zengin evlerinde bir düğün havası içinde geçen, etrafı neşeye, süse, hediyelere boğan, tatlı ve kırmızı şerbetler kaynatılan dünyaya çocuk getirme işi burada her türlü alâkadan uzak kalmıştı. Toprağa dizilmiş bir takım taş ve tuğlalar üstüne tahtalar koyarak kocasının bir kaç gün önce yaptığı yerle bir karyolada yatan kadının sarı saçları nemli siyah toprağa yayılmış sonbahar otları gibi duruyordu. Karantina sarısı yüzü mahzen kokan ağır havanın içinde bir verem afişini andırıyordu. Onunla

nedense az konuşmuştuk. O bizimle konuşmuyordu; mecali yoktu. Kocasının ne işte çalıştığını öğrenmek istediğim zaman öksürükler içinde kaybolan kelimeleleriyle :

— O da tütün işçisidir, dedi.

Çok fena öksürüyordu. Bu öksürükleri soğuk almaktan filan ileri gelen öksürüklere benzemiyordu. Zihnim onun bu haline o kadar saplandı ki az daha kan tükürüyormuşum diye soracaktım. Alacağım sualin evet olacağı ihtimali çok fazla olduğundan, sualimden ben de ürktüm ve sustum. Kadın kendisi anlattı: Yağmur yağarsa hep su içinde kalıyoruz kardeşim (kardeşim kelimesini çok seviyordu). Bu geceki yağmur hep şu deliklerden içeri girdi. Sabaha kadar ayakta durup ağladık.

Tonozun yarısındaki hayat buydu. Öbür yarısındaysa bir ihtiyar kadınla genç kızı oturuyorlardı. İhtiyar kadın bizimle konuşmanın kendisine büyük yardımlarda bulunacağını sanıyordu. Bu sırça düşünceyle hayatını en ince yerine kadar anlatıp dert dökmiye başladı. Kadıncağz yıllarca tütün işçiliği yaptığı yüzlerce tüccarın tütün dengini doldurduğu halde şimdi böyle evsizdi ve açtı. Hele açlık onuruna dokunmuştu onun. Üç gündür ağızma bir lokma koymadım, ne bitmez çilem varmış diyor gümgüm göğsüne vuruyordu.

Biraz yürüyünce başka bir sette geliyoruz. Tütün işçilerinin dayanılmaz hayatının bir örneği ötekini takip ediyor. Meşhur dante bile, gördüklerimi ne düşünebilir ne de anlatabilirdi. Ne bilsin o böyle bir cehennem. Günde milyonlarca içilen sigaranın işçisi nasıl bir hayat yaşıyor, gözlerimle görüyorum. Ortaköy Kabalak civarı, Taşbasamaktaki yangın yeri onlara bir mahalle olmuş. Orada burada mantarlar gibi kulübeler yükseli yükselivermişler. Kimi korkunç yıkık duvarlara sırtını dayamış, kimi çukurlara bel vermiş. Aralarından geçerken paslı tenekeler elbiselerimize takılıyor. Sık sık rastladığımız açık helâ çukurlarından yayılan pis kokuyu sabahdan beri

yanımızda dolaşan donsuz çocuklar gibi peşimizi bırakmıyor.

Bizi tahsildar sanıyorlar

Kirli, hastalıklı kadınlarla çocuklar yangın yıkıntıları arasında torbalarına kömür toplama çabalarırken yanlarına gidip kanuşmak istiyoruz. Önce korkuyorlar. Fakir halk alışmadığı yüzlere karşı başta yadırgama duyuyor. Bunun sebebini biraz sonra öğreniyoruz. O sizi tahsildar sanıyor, tahkikat için gelen memur sanıyor, oturduğu harabe eli elinden alacak mülk sahibi sanıyor da onun için öyle çekingen durmakta. Hakikati anlayınca dertlerini dökmek için yarışırçasına geliyorlar. Yüzü sivilce ve çibandan ibaret olan orta yaşlı birisine ne cevap alacağımı bile bile hangi işi yaptığını soruyorum ve konuşuyoruz :

— Tütün işçisiyim, diyor. Tütün işi bütün yıl sürmez, iş bitince hammallık, gemilerden kömür boşaltmak, ayakkabı boyacılığı gibi şeyler yaparız.

Kümeze benzeyen kulübelerinde oniki yıldan beri barınıyorlarmış. Yanlarında başka bir aile daha varmış, üstüste yatıp kalkıyorlarmış. Yüzü sivilceli adam aslımız anadolulu diye ilâve ediyor, Bartında rençberdik, tarlalarımızı elden çıkarma zorunda kalınca naçarlıktan İstanbula geldik Keşke gelmez olaydık.

Taşbasamakta bu tipte onbeş kadar barınak var. Buranın elli kişi olan halkı birer canlı cenaze halinde etrafımızda dolaşiyor. Arada sırada açıkta, rastladığımız sacıyağların üstünde pişirilen yemeklere bakıyoruz: Sade suya haşlanmış mısır, bulgur yahut balık kafası. Bunları da çok kere bulamadıklarını söylüyorlar. Biraz ilerdeki zengin evlerinin çöplüklerini paylaşmak için aralarında sert kavgalar yapıyorlarmış.

Aynı semtin az yukarı tarafında tütün işçisi Hatçe Kum ve oniki yaşında kızı Nafize'yi bulduk. Hatçe kırk yaşında olduğu halde çocuk gibi küçük, kuru, bir deri bir kemik. Bizi görünce telaşlandı. Yattığın yeri gösterene dedik. Eliyle hemen arkasındaki duvarda bulunan büyükcek deliği gösterdi. İnsan önce şaka yapıyor sanıyor. Sonra içeri başımı sokunca anladım ki şahiden öyledir. Bu küçücük yerin bütün eşyası ve konforu iki posteki bir testi ve iki çanak, duvarda bir de fener var. Yüzelli santim derinlikte, yüzonbeş santim yükseklikte bir yerde iki in-

Desen: Kathe Kolwitz

sanın yatıp kalktığını, akıl gücü alıyor ama gördüğümüz şey bir gerçektir. Oyuğun küçük tahta kapısı şimal rüzgârının şiddetini azaltacağına hiç benzemiyor. Hatçe Kum diyor ki, yağın her yağmur fakir fıkaranın iliklerine işler. Küçük kızı hastalıktan yeni kalmış. Midesinin açlığı gözlerinde bir fersizlik olmuş dolaşiyor. Kirli bir bezle sarılı boğazından tok öksürükler yükselirken onlardan da uzaklaşarak aşağıya doğru yürüyoruz. Sefalet resmi geçidinin içinden harp görmüş, harpte yalananmış insanlar da geçiyor. Tahta barakaların yanına helince istiklâl harbinin bütün safhalarına giren Oflu Ahmet usta işsizlikten, kendisine gösterilen alâkasızlıktan, yurtsuzluktan uzun uzun şikâyet ediyor. Oradan ayrılıyor, biraz aşağıda, kolunu Balkan harbinde veren ihtiyar Osman pazarda maydanoz satmaktan dönerken aynı şekilde dert yanıyor. İhtiyarın eski bir ocak içindeki evine bakmak için onunla yürüdük. Tahta kapısına dayanınca içerisi karanlık, ıslı halde bir gözüküyor. İhtiyar iki yetişkin çocuğuyla bu kış da burada geçirecek. Yorganım yok, diye sızlanıyor adeta. Tek kolu olmadığı için onu hiçbir işe almıyorlarmış, çöplükten de bu yüzden çıkarılmışlar.

Burada yaşanmaz, çürünür!

Cehennem yolculuğumuz da ha bitmedi. Bir de şu sar-

nıçta oturan dört kişilik tütün işçisi ailesini görelim. Sarınca ıgreti bir medivenle inip çıkıyorlar. Ömürleri esasında su saklamak için yapılmış bu yerde ve yer altında geçiyor. Tütüncünün babası daha geçende bu mahzen de kalp sektesinden ölmüş. Önce sarınca çıkaramamışlar. Kimse de gelip almadığından ölüyle beraber bir gün yatmışlar. Babaları tütün işçisiymiş patrone alacağı varmış, bunu istemiye gitmişler. Patron ölü adama para lâzım değil demiş, vermemiş. Oda gibi döşedikleri sarınca inip bakıyorum, duvarlar ıslak ve yosunlu. Buraya yaşamak için değil ancak çürümek için intihar etmek için girilebilir. Düşününüz burada bir de Ortaköy 23 üncü okul talebesi derslerine çalışıp hayata hazırlanacaktır. Mektepte yoksul çocuklara yardım ediyorlarmış diyorlar ama bu kızcağzı derdini dinletememiş.

Burası, sadece Ortaköy, o da Ortaköy'ün bir kısmıdır. Halbuki İstanbul'da daha nice Ortaköyler var; üstelik yurtta yalnızca İstanbul'dan ibaret değil...

Bütün bunları görüp, dönerken, bombardıman edilmiş bir şehirden dönüyormuş gibiydim. İstanbul'a hiç bomba düşmediğine göre, bu nedir? Bu, ferdiyetçiliğin, teşkilâtsizliğin bombardımanıdır.

Bir Takım İnsanlar

Âdem baba'lar hapishanelerin en fakir, en harap, lâkin en kurnaz insanlarıdır. Onlar iki ayak üstüne kalkmış, konuşan birer solucandırlar. Bütün gün hapishane içinde, buldukları her delikten sızar, önlerine çıkan her çöp tenekesinden karınlarını doyurmayı yarıyacak, öteberi ararlar: küflü ekmeğe parçalarından, soğan kabukları, zeytin çekirdekleri, marul, ıspanak, pırasa yapraklarına kadar neye rastlarırsa:

Bazan âdem babalardan biri, kaynıyan bir teneereye usullacık sokulur. İçi pislik dolu uzun tırnaklı elini yemeğe daldırır, yemeği avuçlar ve hızla uzaklaştır.

Âdem baba'lar vitaminsizlikten ekseriya bir davul gibi şişerek hapisane revirinin bir karyolasında mosmor ölürlər.

Âdem baba Emin de bunlardan biridir. Uzun boyludur. Omuzları çok geniş, fakat çok zayıftır. Gırtlak fırlamış upuzun boynunun üstünde insana lüzumundan fazla iri gelen bir baş ve kenarları buruşmuş ufacak ufacak gözleri vardır.

Emin o gün hapishanenin her yerinde gezdi, dolaştı, on ikinci koğuşta, söğütlü köyünden Recep ağanın ekmeğini çalarken yakalandı, dayak yedi, anasına avradına söğdüler, ensesini kaşdı, gitti güneşe yattı. Bir ara hapisane bahçesindeki ebegömeçlerinden yedi, sonra gene koğuşları dolaştı, gene koğuldu, gene anasına avradına söğdüler, gene güneşe yattı. Ot otladı, sonunda, ikinci üstü müthiş bir sancıya tutuldu. Sancı midesini öyle buruyor, göbeği sanki bir burguyla öyle deliniyordu ki, dermanı kesildi, ıslak toprağa boylu boyunca uzandı. Güneşin altında kıvrıldı, açıldı, toplandı, bacaklarını gerdi, midesini yumruklarıyla bastırıp, ağzından acı sular aktı, parmağını boğazına sokarak zorla istifra etmek istedi. Ne yapmak istedi ise nafile... Karnının ağrısı geçmedi.

O, hapisane bahçesinde, ana duvarın önünde, jandarma kulübesinin altında kıvrılırken, ikinci kısım teneffüstaydı. Nöbetçi jandarma da iki duvarın birleştiği köşenin üstündeki kulübesinde, pencereye yaslanmış ona bakıyordu.

Bahçede birer ikişer, üçer dörder, bazan daha çok, gidip gelen gelen giden mahkûmlardan çoğu, onu kıvrılırken gördü. Lâkin o kadar... Kimse ne acıdı, ne de "Bir

ORHAN KEMAL

insan,"ın yerde kıvrılışından gözü yaşardı. Hattâ biri, yanındaki dirseğiyle dörterek:

— Numaral dedi.

Emin neden sonra topraktan kalktı. Her tarafı dökülen paçavralarının içinde dikildi. Yumrukları midesinde, iki kat ola ola birkaç adım attı, durdu, belki gene yürüyecekti. Fakat midesinde, tekrar, hem de demindenberi duyduklarından daha müthiş bir buruntu, olduğu yere yıkıldı.

Şüphesiz herkes gene dolaşiyor, onu görenler oluyordu elbette... Lâkin "...nihayet bir serseri'ydi bu..."

Bir ara bir başkası, ayağa kalkmış bir başka solucan peydahlandı: Âdem baba Kaya Ali. Bu da yerdeki gibi bir paçavra yığınıydı ki burun delikleriyle baktığı zaman, anırmağa hazırlanan bir eşeği hatırlatır.

Kaya Ali yerdeki adama sokuldu. Elleri belinde, bir an, kısa bir an, bir hayvan kadar hissiz ona baktı. Sonra, çıplak ayağıyla yerdekinin bağırunu lâf olsun dürttü:

— Kak lan.

Savuşup gidecekti.. Birden bir ihtimal "...bunu omuzlar götürürsem levire, benide salarlar levire.." Gözlerinin önünden evvelâ bir tas çorba geçti, dumanı sıcak tüten bir tas.. Çorbanın kokusunu midesinde duydu, gözleri hırsıyla parladı, sonra, buna pek de imkân olmadığını sezdi, içini çekti. Yere bakıyordu. Gözlerini tekrar Emin'e dikti. Bu sefer de revir'in çöp tenekesi aklına geldi. Marul, ıspanak, pırasa yaprakları, ekmeğe parçaları belki, zeytin çekirdekleri filân. İçinde gene bir ümit uyandı.

Kaya Ali, iki metre boyunda bir soba borusuna benzer, gömelidi, yerdekinin gene dürttü:

— İmin lan, İmin. Kak hadi. Kak, kak levir'e...

Yerdeki adam, çektiği dayanılmaz acıyı açık eden avuç içi

kadar yüzüyle ona baktı, cevap vermedi. Kaya Aliyse hep o hayvan insiyakile sezdi ki, Emin yürüyecek halde. Buna daha çok sevindi. Çünkü Âdem babalar revire pek bırakılmaz: "İkide birde açık, hastalık numarası filân yapar, yiyeceklere sarkıntılık eder revirden öteberi çalarlar... Sonra bu afyonkeş serseriler hapisanede afyon bulamadılar mı mide ağrısını bahane eder, lâvdanom isterler. Afyon alacak paraları yoksa, revir mecbur değil ya onların harman'ığını düşünmeye.. Lâvdanom, lâvdanom..."

Kaya Ali yerdeki adamı kollarından kavradı sırtına aldı, hapisane idaresinin taş merdivenine kadar sürükledi. Merdivenin orda meydancılar -yani hapishanenin temizlik işlerinde kullandığı mahkûmlar- karşıladı: "Haydi bakalım yallah, dönün geri..." diye ters yüzü etmek istediler. Kaya Ali etine ateş basmışlar gibi bağırmağa başladı: "...Sizde Allah korkusu da mı yok? Herif ölüyor yahu. Biz bu vatanın evlâdı deil miyiz? "falan.. Meydancılar istemiye istemiye inandılar. Eğer Emin yürüyebilse yalnız onu bırakırlar, Kaya Ali'yi geri çevirirlerdi. Lâkin Emin pis paçavraları içinde yatıyor, yumuk gözleri, bileğine inmiş başıyla oracıkta bekliyordu.

Hiç bir meydancı bahşiş çıkmıyacağını bildiği yükün ucundan bile tutmaz. Kaldı ki leş gibi kokan "pis bir serseri,"yi revire salırla sırt çıkarırın.

Kaya Ali'yi omuzundan hınca iten bir meydancı:

— Ulan, dedi, yemedim numarayı, neyse... Onu bırak sen çabuk in, yoksa bak ananı avradını...

Kaya Ali yerdekinin sırtladı, revire çıkardı. Revirin demir kapısı kilitliydi. Emin'i oracığa bırakıverdi, bırakıvermesiyle de hemen unuttu. Açlığı içlerinde taşıdığı fersiz gözleriyle içeriye demir kapının ötesinde, revirin beton sofasını şüpheyle Mustafa'ya bakıyor, yutkunuyor, lâfa neresinden başlarsa bu eski arkadaşını, 72 ci Âdem baba koğuşunda cigara izmaritlerine zar attıkları, birlikte ot otladıkları, hapishaneden ucuz ucuz ekmeğe toplayıp di-

şarda birkaç misli kâriyle satan bir açık gözün birgün ekmeklerini kapıştıkları eski arkadaşı Mustafa'yı kızdırmadan kapıyı açtırmayı düşünüyordu ki, Mustafa Çiplak ayakları, etli ve kocamandı. Kaya Ali'yi gördü, görmesiyle de kan tepesine sıçradı. Kaya Alinin orada beklemesi kendisi için tehlikeymiş gibi öfkelenmiş, demir kapıya yürüdü.

— Ne var gene lan? Ne istiyon?. Ha?..

Kaya Ali, çabuk çabuk, kekeleye kekeleye lâf yetiştirmeye başladı, bir taraftan da işi patırdıya vermemesi için Mustafa'yı yatıştırmaya çalışıyordu.

Bu sırada yerdekinin de aklına bir kurnazlık geldi. Durumunu çok tehlikeli göstermek için midasını brstırmağa "amman anam öldüm öldüm öldüm," diye bağırmağa başladı. Bir yandan Kaya Ali, bir yandan Mustafa, öbür yandan yerdeki Emin'in uğuna uğuna bağırması gürültüyü arttırdıkça arttırıyordu. Bir ara Kaya Ali Emin'i ayakıyla dürttü :

— Kes lan! dedi, bir âmir ne duyar şimdi... (Gene Mustafaya döndü)

— Mustuva, Mustuva be, Mustuva... Bağırma be kardeşim, Mustuva...

Mustafa dinlemiyordu... Karşısındaki adamı hiç bir gün, hiç bir yerde görmemiş, onu asla tanımamış gibi davranıyor, Kaya Ali'yi terslerken sesini aşçı başı duysun diye mahsustan yükseltiyordu. Mahsustan yükseltiyordu, çünkü daha bu sabah aşçı onu mutfağın bir köşesine çekmiş; "âdem babalara kapı açtığımı görürsem, karışmam hal," diye tenbih etmişti.

— ... Ben âmirimden emir almışım. Açam am kapı mapı. Âmirlerimin de bir bildiği var zahar. Bura imarethane değil. Ben senin yüzünden ekmemden olamam!

Kaya Ali boyuna yalvarıyor yakarıyor, Mustafanın karşısında ellerini ovalıyor, boynunu büküyor.. Lâkin Mustafa inadına bağırıyor.. Derken aşçı gözükdü. Aşçıyı görünce Mustafa, hemen yumuşadı, asık yüzü düzeldi, gülümsedi, ellerini önünde bağladı. "Vazifesini namusuyla yapan her uşak gibi," sahte bir hürmetle kenara çekildi. Aşçının bir şey sormasına meydan kalmadan Mustafa hemen atıldı :

— Get derim getmez ağa. Bel-len bura Peygamber yeri, şifa ocağı...

Kaya Ali'ye döndü.

— Burda kazan kaynamıyor, namussuz herif :

Kaya Ali onu dinlemiyordu bile...

— Aşçı başı, aşçı başı be. Nohlursun be aşçı başı.. Şu çöp tenekesini ..

Aşçı birden kızdı. Hapisane

müdürü, kâtip, doktor, baş gardiyan, gardiyanlar ona kaç kaç sefer tenbih geçmişlerdi: "... Bu ser-serilerin ölmesi hep pislikten. İnsan çöp tenekesinden mikroplu öteberi yer mi? Geberdikleri bir şey değil, ilâçtı, şuydu buydu boşuna bir sürü masraf oluyor.."

Din, iman, Allah kitap kartışık bir parlayışla Mustafanın elinden anahtarı kapan açtı:

—...Gidecen mi, gitmiyecen mi lan... diye kapıya atıldı. Aşçının niyetini anlayan Kaya Ali korktu, direk gibi boyuyla merdivenleri koşarak indi gitti.

Emin'e gelince, o, hâlâ iki kat inmiyor, Kaya Ali'den alınamıyan hıncın kendinden alınacağını, neredyse böğrüne yahut baldırına atılacak tekmeyle soluk almadan bekliyordu.

Tekmeyi Mustafa attı, hem de tam böğrüne. O zaman Emin, hayalari burulan bir hayvan gibi böğürerek taş merdivene boylu boyunca serildi. Canı sahiden acımıştı ama, bu kadar yaygara da "numara,"ydı.

Tekme attığı adamın buralara varacağını ummadığı böğürmesinden fena halde ürken Mustafa, fena bir şey yaptığını, "Âdem babanın," gürültüsüne aşağıdakilerin neredyse koşacağını, bununsa kendi için hiç de iyi olmayacağını hesabetti. O bilir ki, hükümet, adamını bu türlü süründürür, icabında asar, sürer, hapseder ama "ciğeri beş para etmez birine," bir hata getirdin mi, senden hesap da sorar!

Gürültüye baş gardiyan geldi. Esmer, kısa boylu, til ız b riydi ki yüzü -ille fakir. fikiraya hiç gülmezdi, ne olduğunu sordu. Şimdi aşçı, başı iri bir at kestanesini hatırlatan adam, az evvel kendi önünde el ovalıyan meydancı Mustafa gibi küçülerek baş gardiyanına durumu anlattı: "...hiç bir şey olmamış... Serserinin numarası. Zaten mâlûm, bunlar âdem baba lakımı..."

Aşçı durumu aydınlatırken meydancı Mustafa, bembeyaz yüzü, korkudan pörsümüş bakışlarıyla, dikiliyor. "...Allah vere bir boku çıkmasada ekmemizden olmasak. "diye aklından geçiriyordu. Baş gardiyan "peki, yatırlı," diyecekti ki, helâya gitmek üzere odasından çıkan hapisane mü-

Yarı Şaka Yarı Ciddî

Bir iflas bandırası

Sayın Eleştirmeci Nurullah Ataç, "Oku-mak,"a dair bir söyleşi daha yayınladı. Eskiden, şu akıllı uslu sayılan kimselerin öğütlerine kapıldığı için midir nedir? Durmadan okumuş. Okumadan uyuyamaz, okumadan uyanamaz mı? (1). Eline geçirdiği koca koca kitapların bir sayfasını, bir satırını atlayacağım. diye ödü koparmış. Yaşayacağına, "bu eşsiz yer yüzünün benzerlikler içinde birbirinden başka, ayrılıklar arasında birbirine vefalı saatlerini birer birer tadacağına,, sıra sıra dizilmiş kara harflere bakarak gözlerini yorarmış... Oysa ki, şimdi, eskisi gibi okuyamıyormuş. En sevdiği kitabı ilgi ile dalmış okurken içinden birden bire bir "bana ne,, demek geliyor, hikâyenin sonunu öğrenmeden, merak dahi etmeden roman mı, tiyatro mu neyse işte onu atıveriyormuş... Oh, oh, memnun olduk.. Üstat artık, her halde okumayı bıraktığından beri dilediği gibi, dünyanın tadını çıkara çıkara yaşıyordu. Yalnız açıklanması gereken bir nokta var :

Nurullah Ataç'ın münekkit olarak tanındığı sıralarda meşhur bir hali vardı : Tenkid ettiği kitapları okumadan yazı yazardı. Hattâ bir seferinde, kendini müdafaa maksadiyle, bir münekkite sevmediği kitapları değil, sevdiği kitapları okumadığı için sual sorulabilir bile demişti. Nurullah Ataç, eskiden sevmediği kitapları okumazdı. Şimdiyse sevdiklerini de okumuyormuş. Acı bir itiraf amma, çoktan beri başlıyan bir iflâsın bandırası olmak itibariyle bahsetmeden geçemedik.

Ulus 3 Eylül

Zavallı Reşat Halil!

MUHARRİRLER yaşlandıkça hâtrât nevinden yazılara daha çok rağbet ediyorlar. Sayın edip Falih Rıfkı Atay da son günlerde hep bu çeşit yazılar yazıyor. U l u s'taki bir pazar konuşmasında (22 Eylül 1946) şu parçayı okuduk: Atay İstibdat devrinin hürriyet düşmanlığından ve zulümlerinden bahsederken diyor ki; "Bir gün bizim mahallede bir fıslıtı: mürekkepçi bilmem ne efendiye dün akşam evinden alıp götürmüşler, galiba Hicaz'a süreceklermiş! sebebi Veliâht Reşat Efendiye mürekkep satması imiş. Bu tarihte has adlardan bütün Hamit'leri "Hâmit,, e ve Reşat'ları "Neşet" e çevirdiler. O vakte kadar bizim biraderin ismi Reşat idi,,.

Neşet Halil Atayın adının böyle bir kazaya uğradığından haberimiz yoktur. Pek geç kaldı amma, yinede geçmiş olsun!

Sevsinler!

CUMHURİYET gazetesinde Adile Ayda adında bir kadın yazarımız "genç kızlarımız neler okuyor?," başlıklı bir makale yayınladı. Makale sa-

hibi, bazı tahsili azgenç kızlarımızın ellerinden düşmiyen ve çoğu da kadın romancılar tarafından ticaret maksadiyle çırpıştırılmış bulunan piyasa romanlarının bayağılıklarından, zevksizliklerinden ve kötü tesirlerinden bahsediyor. Bu hususta sayın Behice Boran'ın da güzel bir etüd yapmış olduğunu hatırlıyoruz. Adile Ayda; çok rağbet görmüş olan Hıçkırık romanına karşılık bir de Kahkaha (1) adlı roman yazmış olan Kcrime Nadir'in bu son kitabından etraflıca bahsediyor ki, dikkatimizi çekti: Kahkaha romanı şöyle bir cümle ile başlıyormuş: "Şakin bir temmuz gecesi Moda açıklarında demirli..... zırhlısında büyük bir balo veriliyordu,,... Romanın kahramanı ise "beyaz üniformasının apuletinde yüzbaşı rütbes parıldayan uzun boylu, yakışıklı bir deniz kurmay subayı,, imiş. Bu sıradaki tabiat dekoru da bu sahnenin atmosferine uyuyormuş: "Kızıl bir hilâl Marmaranın lâcivert ufuklarında dalmak üzere,,... Sevsinler!

Adile Ayda, "bir genç kız kendisini böyle bir atmosfer ve iklim içine sokan romanın hangi kusurunu affetmez?,, diyerek bu bayağı olduğu nisbette çirkin kitapların rağbet sebeplerini araştırıyor. Bize kahrırsa, bu gibi kitaplardan, kötölemek maksadiyle de olsa, bahsetmek bir nevi reklâm sayılacağından susmak yerinde olur. İşin doğrusu, gartistik görgülerinin az oluşundan dolayı bu gibi kitapları okumakta olan gençlerimizin, zevk seviyelerini yükselterek kurtarmaya çalışmalıyız.

İki telâkkî tarzı

TALÂT ARTEMEL biriki senedir film rejisörlüğü ile de meşgul oluyor. Bu alanda hatıralarını anlatan sanatkâr bir şirket kurmak istediklerini ve paraları yetmediği söyleyerek sözlerine şöyle devam ediyor: "Sonraları aklımıza gelen bir fikirle,, Zehirli Kucak'ı çevirmek istedik. Memleketteki frengi davasını açıklıyan içtimaî bir piyes olduğu için, hükümetten müzaheret göreceğimizi de tahmin ediyorduk. Fakat alâkadar makamlardan aldığımız cevap şu oldu: "Memlekette frengi yoktur ki (1) onun davası olsun! Onun için çevirmek istediğiniz filmin senaryosuna müsaade verilemeyeceğini eseflerimizle... "

Biz bu red keyfiyetine şaşmadık. Asıl bizi şaşırtan, bu mülâkatın çıktığı gazetenin aynı sayısında (28 eylül, 1946) bir başka sütunda okuduğumuz bir havadis oldu: Korkunç bir rakam adını taşıyan bu yazı, Boğaziçi otellerinde yapılan bir araştırmada yakalanan uygunsuz 27 kadından 20 sinin zührevî hastalıklarla malûl olduğunu bildiriyordu!

Çehov'un Eserlerindeki Kadın Kahramanlar

A. P. Çehov

Çehov'un sanatı kadın şahısları yaratırken gösterdiği kudret başka bir yerde göstermemiştir denilebilir. Çehov'un kendi cümlesini kullanarak diyebiliriz ki onun eserlerinde "Takdire değer kadın ruhları yaşar".

Onun kadınları daha iyi bir hayatı özler. Bu kadınlar için hayat ancak hakikatin hizmetinde olursa manalıdır. Sözleri ahenklidir, iç ve dış davranışları kusursuzdur. İyilikle doludurlar. Başkalarına karşı güzel niyetleri vardır, ruhların en derinlerine kadar nüfuz etmesini bilirler. "Vanya Dayı" da Sonya, "Hendeğin Dibinde" hikâyesinde Lipa, "Köylüler" de Olga yahut "Üç Kız Kardeş" piyesindeki öteki kadın şahıslar hep âdilikten uzak kalmışlar, saflıklarını korumuşlardır. "Be yaz Kuş" un, martının yeni ve temiz bir hayata doğru cüretli bir hamle tasvirî oluşu sebepsiz değildir, Çehov'un kadın ve genç Rus kızı hakkındaki fikirlerini senbolize eder.

Çehov'un kadın kahramanları için, bütün hakikat, bütün delil hayatın bütün saadeti çalışmaktır. Toprağı süsliyen ve zenginleştiren yaratıcı bir çalışma hasreti, işte Çehov'un kadınlarının ve genç kızlarının ahlâk anlayışlarının temeli budur. "Üç Kız Kardeşler" den İren'in şiire olan sevgisi herşeyden önce bu hasret yüzündendir, ve gine bu hasret yüzündendir ki uzun bir dram

Toprağı süsliyen ve zenginleştiren yaratıcı bir çalışma hasreti, işte Çehov'da kadın ve genç kız tiplerinin ahlâk anlayışlarının temeli budur!

V. Yermilov'dan
Çeviren: Ali KONUK

yaşamış ve bu hasrete kurban gitmiştir. "Üç kız kardeş"ten aldığımız cümleyi beraberce okuyalım: "Nasıl yaşamak icap ettiğini biliyorum. Her şeyi biliyorum aziz İvan Romaniç. Herkes çalışmalıdır, alınının teriyle çalışmak, hayatın mânası, sevinç, cezbesi olmalıdır..."

Lâkin hür, mes'ut, yaratıcı çalışma, Çehov'un kadınlarında tahakkuk etmiyor, yahut da edemiyor. "Üç kız kardeş" in ikinci perdesinde yorgun, bıkkın, gençliğine rağmen ihtiyar bir İren buluyoruz. O artık kederli kederli "Şiirsiz, fikirsiz bir çalışma..." diye konuşuyor.

Bu çalışma arzusu bir tahakkuk yolu bulamıyorsa, şüphesiz kabahat o kadınlarda değildir. O günkü Rusya'da gerçek olan buydu, iş, güzel bir şey değil bir işkence idi.

Çehov'un kadınları, küçük burjuvalara mahsus saadetlerle yetinmezler az saadete kanaat etmezler. Şahıs saadeti onlar için her zaman herkesin saadeti ile beraberdir. "Veroçka" hikâyesinde olduğu gibi Veroçka bir kadındır diğer eserlerinde de herkesin saadeti için mücadele, onun için ızdırıp çekmek ve böylece aydınlık ufuklara doğru ilerlemek düşüncesi vardır.

Çehov'un başka bir hikâyesinde, "Nişanlı" daki Nadya, nişanlısıyla ve ona vaadettiği miskin saadete alâkasını keser. Ailesini, şehri bırakır, onu boğmakta olan ferdiyetçi bir hayatın bataklığından kurtulmak ister; asıl hayata girer, herkes için çalışır ve vatanın hürriyeti için savaşır.

"Nişanlı" Çehov'un ölümünden az önce yazmış olduğu son hikâyesidir. Ne taze bir hayatla doludur bu hikâye! Her satırında, cemiyetin yeni bir hayatın eşliğinde olduğu sezilir.

Son piyesi olan "Vişne Bahçesi" nde Anya, baharın ve is-

tikbalin timsalidir. Onun ağzıyla Çehov, eskiden bir zamana elveda eder. Anya'nın sesi piyesin sonunda "Elveda ey eski hayat" diye yükselir, Onun arkasından Patya Trofimof "Selâm olsun yeni hayat" diye bağırır.

"Vanya Dayı" daki Sonya mükemmel bir tiptir. Diğerlerinin saadeti için kendisini feda eder. Bütün insanlık için lâzım olduğunu sandığı bir âlimin hayatını korumak maksadıyla çalışır.

Çehov'un yarattığı kadın tipleri arasında zamanın fenalıklarına karşı muzaffer olmuş genç kızlar da görürüz. Yukarıda da söylediğimiz Anya ve Nadya bunlardandır. Nina Zareçnaya "Martı" da aynı vasıftadır.

Bazan Nina gibi ümitsiz tiplere rastlamak kabil. Nina kendini kolayca ölüme verebilir, zira bir büyük gayesi, yaratmak istediği bir şeyi yoktur. Sevdikleri onu bırakmış, çocuğu ölmüştür. Kendisi tiyatrodadır. Mesleğinden soğur. Fakat sonunda ona da bir mücadele, bir fenalıkları yenmek arzusu hâkim olur.

Nina böylece zaferin ve yaratıcı ifadenin timsali. Bir ruh kudretiyle beraber mükemmel bir şefkat, mücadele iradesi, iyi değerlere doğru gitme, işte Çehov'un kadın kahramanlarının vasıfları bunlardır.

Bir sigara yaktığın zaman

"Garibin vatanı kahveler, hanlar
Senin vatanın duvar dipleri.
Mapusane köşesinin
Türküleri gibi hafifsin
Güneşe çıkarıldığın zaman
Anan gelir hatırıma,
Yâr gelir, dostlar gelir
Bir sigara yaktığın zaman.
Hürriyeti seversin
Parmaklıksız hürriyeti.
Kızları seversin,
Dişleri sedef olsun
Elleri bütün koksun
Dersin.
Ne tuhaf,
Hep sevdiklerin gelir hatırıma
Bir sigara yaktığın zaman.

Aclan SAYILGAN

Kathe Kollwitz

Hiç şüphe etmiyorum ki Kate Kolvitz asrımız sanatının en parlak varlığı, insanlık tarihinin en müstariip nârasıdır. O, yarına devcesine merhametin cüce menfaatlere karşı açtığı mücadelede bir senbol olarak kalacaktır.

Kate Kolvitz'in resimleriyle karşılaşmam bundan yedi yıl evvel harp ihtimallerinin kuvvetlendiği sıralarda olmuştu. O zaman şu safca fikir kafamı sarmıştı:

Bu resimleri çoğaltıp bütün dünyaya dağıtmalı, harbin önüne geçmenin en kestirme çaresi budur.

Halk yığınlarının çektiği hak-sız izdirapları, bizzat yaşadığı için insanlaşanlar vardır; bir de insan doğdukları için müzdarip olanlar. Kate Kolvitz bu ikincilerden ve devrinin en çok iztirap çekenlerinden biridir.

1914 de küçük oğlu Flandre cephesinde öldürüldü. Bu vaka belki harbe dair yaptığı birçok resmin doğmasına sebep olan hadiselerden biridir. Fakat o isyan (1899)'ı, kadı ve ölü çocuk (90) u ve Köle harbi (1903) ni yarattığı sıralarda henüz şahsi dertlere yabancı ve günlük maddî sıkıntılardan uzak yani müreffeh diyebileceğimiz yaşama şartları na sahipti.

Onun sanatı ağlıyanlara bir teselli olduğu gibi yalnız kendileri için yaşıyanlara bir kâb s-tur. Bunun içindir ki onunla uğraştılar; satılmış münekkitleri, gazeteleri, broşürleriyle onu topa tuttular; resimlerini toplattılar, tehdit ettiler ve en sonunda vatanından kaçirttılar. Fakat bütün

Kathe Kollwitz

Onun sanatı ağlıyanlara teselli, kendileri için yaşıyanlara bir kâbustur.

Yayan :
Haşmet A K A L

bunlar, bu büyük kadının gelecekte doğacak hür Almanyanın iftihar madalyası olmasının önüne geçemiyecektir.

Kate Kolvitz 8 temmuz 1867 de Königsberg'de dünyaya geldi. Babası Karl Şmit hukukçuydu, fakat ileri kanaatleriyle bir mevki sahibi olamayacağını anladığı için, duvarcılık yaparak yaşamayı tercih etti. Daha sonraları Almanyanın ilk hür rahibi olan kaynatası öldükten sonra onun yerine, kurduğu tarikatın başına geçti. Kate bir mektubunda babasından şöyle bahsediyor: "O bana yakındı, çünkü beni sosyalizme götüren odur."

İlk resim tahsilini Königsbergde yaptı. Sonra Berlinde iktisat tahsil eden ağabeyi Konrad Şmid'in yanına gitti. Tekrar Königsberg'e döndüğü zaman, o sıralarda "Hayattan bezgin" eseriyle alâka uyandıran Neyde'nin yanında çalıştı. Daha sonra Münih'e gitti. 1891 de doktor Karl Ko-

vitz'le evlendi. Kocasını Berlin ci-varında halk doktorluğu yapmak üzere yerleşti, 1933 e kadar orada kaldılar.

1893 de muvaffakiyetleri yüzünden kendisine Kayzer altın madalyası verilmesi kararlaştırılmıştı fakat Kayzer bunu reddetti. Buna rağmen bir sené sonra Dresden'de bu madalya kendisine verildi.

"Dokumacılar," adlı eserleri Kayzer galerisine gizlice satın alındı. 1908 de ev işleri sergisi için hazırladığı eserlerinin çoğaltılmasına kraliçe mani oldu. Küçük çocuklara oyun yerleri yapmasına çalışanların teklifiyle vücude getirdiği diğer bir resmi polis emriyle yasak edildi.

Görülüyorki Almanya'da aris tokrasi sanat eserine lâıyk olan kıymeti vermekten âciz bir durumda bulunuyor. Gene 1908 de yaptığı "Köylü harbi," isimli eseriyle "Villa Romana," mükâfatın kazanmıştı. Bu mükâfat ona bir yıl Floransa'da Romana villasında oturma hakkını veriyordu. Floransadan yaya olarak Romaya geçti. 1914 de birinci emperyalist harbin başlarında küçük oğlunu kaybetti.

Kate muhakkak ki, ilk eserlerinin verdiği kanaate göre, sanat tekniği bakımından Max Klinger ind kuvvetli bir tesiri altında kalmıştır. Lâkin başka toprakların

Deseni: Kathe Kollwitz

mahsulleri olan Goya, Lixuentez ve Daumier onun teknik bakımından ilerlemesinde birer basamakdır. Yalnız şunu hemen söyleyelim ki bu tesirler, onun pek erken beliren şahsiyetini taşıyan eserlerinde ancak his olunur.

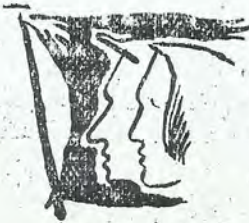
Daha sonraları kuvvetli şahsiyeti bütün hususiyetiyle belirmiştir. Artık en ileri devresinde bütün tesirlerden uzaktır, Ne Daumier'in alayı ne Goya'nın mübalağası ne de Max Klinger'in objektif ara-malarını bulabilirsiniz. Fakat bu devrelerinde edebiyatın bilhassa Zola, Dostoyevski, İbsen, Göte, Gorki, gibi kalem ustalarının psikolojik atmosferine hürünmüştür.

İlk olarak 1897 de yaptığı "Dokumacılar," gravür, boya, lito serisiyle meşhur oldu. Sanatının tekâmülündeki esas merhaleleri, şu örneklerle sıralayabiliriz;

- 1895 Kendi portresi
- 1899 İsyân
- 1901 Giot'n etrafında dans
- 1903 Kadın ve ölü çocuk
- 1908 Köle harbi
- 1910 Ölüm ve kadın
- 1920 den sonra Harp v. s.

İtalya seyahatının onda sanat bakımından pek tesirli olduğu iddia edilemez. Fakat 1910 dan sonraki durgunluk devri bu seyahatın yani kuvvetli İtalyan sanatının onu biraz sarstığı şüphesini uyandırıyor. Kate mektuplarından birinde bu kanaatimizi şu cümlelerle kuvvetlendiriyor: "Floransa benim çalışmalarında bir tesir gösterdimi? Öyle zannediyorum ki hemen hemen hiç,"... Hiç diyor. Fakat bu cümlelerin "hemen hemen," i onun 10 yılını durgunluk devrini temsil ediyor. Yalnız bu 10 yıllık durgunluk büsbütün verimsiz geçmiş sayılmaz. Bu arada plastiğe çalıştı. "Pekleme," (1916), "Ebeveyn ve anneler," de bunu sezebiliriz.

Geçen sayımızın kapak resmi de Katherindir.

Hikâye

Bastaraft 11 içinde

dürü revir merdivenindekileri görünce ilgilendi, revir kapısına geldi. Bu sefer baş gardiyan, revir aşçısının az evvel kendi önünde düştüğü durumu hatırlatarak, zorlama bir saygı içinde "mesele," yi anlattı. İşi zaten önemle dinlemiyen, her gün bunun gibi, hatta bundan da beter nice vak'alarla karşılaşmaktan gelen bir kanık-sayıyla müdür, baş gardiyanın "izahı,"ndan hiç bir şey anlamadı, sadece:

— Pekâlâ pekâlâ, yatırsın! diye söylenip sıvuştı.

Emin'i revire aldılar. O, revir sofasındaki tahta sıraya oturmuş, yumrukları midesinde, iki kat, hafif hafif inlerken midesi hâlâ sahiden sancılanıyordu - hiç değil: doktorun vizite gününe kadar üç

gün, karyolada yatacağı, karnını doyuracağı için memnundu.

Mustafa'ya gelince, o da işlerin "mayna," oluşuna seviniyordu. Çünkü, meselâ, "İ. sen kim oluyorsun da tekme atıyorsun eşşöğlü .." falan diye "şu pis âdem baba,"nın yüzünden kovulur, gene 72 ci koğuşu boyliyabilirdi.

Sofayı süpürmek için süpürgeyi tekrardan alırken gözleri Emin'e kaydı. Ona yeni baştan kızdı: "...Şuraya geldik ya, dolarlar gayri..." Tam bu sıra mutfaktan çıkan aşçı'ya sırtıttı:

— Dayı, biliyon mu, yani hükûmat bir şey dimese, anam avradım olsun hani şu keranacıyı iki yumrukta...

Âdem baba Emin bunları duydu, lâkin aldırış bile etmedi.

943

Orhan KEMAL

Sendikaya abone Olunuz

ABONE: Yıllığı — 500, 6 aylığı — 250, 3 aylığı — 125 kuruştur.

SENDİKAYA ABONE OLUNUZ

Çarşı kapı kürkçüler pazarı sokak No: 14 F-K Basımevi

XX. Yüzyıl kitapları

Hans bahrend

ALMAN FAŞİZMİNİN PERDE ARKASI

Milliyetçilik maskesi altında sahneye çıkan faşizmin kimlere ve nasıl hizeet ettiğini öğrenmek için, vesikalara dayanarak yazılmış bu kıymetli eseri muhakkak okuyunuz. Okuyucularımıza 100 kuruş yerine 80 kuruştur.

Romain rolland

Shakespeare

Büyük insan ve dâhiyi bir başka sanatkarın kalemi ile tanımak için bu kitaptan bir tane ediniz. Okuyucularımıza 50 kuruş yerine 40 kuruş.

Maksim Gorki

Strasti - Mordasti

Büyük halk sanatkarının nefis bir eseri okuyucularımıza 40 kuruş yerine 30 kuruş.

F-K Basımevinden tedarik edebilirsiniz.

ŞOFÖR AHMET

Ne diyorduk oğlum Ahmet ?
Dökmeciler sağda kalır,
derken, Uzunçarşıya saparken,
köşede sol kolda seyyar kitapçı;
Hikâyesi billûr köşk,
altı cilt Tarihi Cevdet
ve Fenni tabahat...

Tabahat mutfaktan gelirmiş,
yani yemek pişirmek.
Hani uskumru dolmasına da bayılırım pek.
Yaldızlı kuyruğundan, tutup
bir salkım üzüm gibi yersin.

İlerde bir süvari kolu gidiyor,
saptılar sola...

Uzunçarşıyı dikine inersin.
Sandalyacılar, tavla pulcuları,
tespihçiler...
Ve sen İstanbullu,
Sen kendi ellerinin hünerine alışmış olduğundan
şaşarsın İstanbullulara;
ne kadar ince, çeşitli hünerleri var dersin.

Rüstempaşa camisi,
urgancılar...
Urgancılarda yüz parça yelkenli gemiyi
ve hesapsız katır kervanlarını donatacak kadar
organ, halat, dökme tunçtan çingiraklar satılır.

Zindankapı,
Babacafer,
Uzakta Balıkpazarı,
kuru yemişçiler...
Yemiş iskelesindeyiz,
O, sandalları, mavnaları,
güneşli karpuz kabuklarıyla
yüzüne hasret kaldığım deniz.

Sol arka lâstik hava mı kaçırıyor, ne ?
İnip baksam...

Yemiş iskelesinden dilenci vapuruna binip
Eyyip'te Niyetkuyusuna gittikçi.
Elleri yumuk yumuk,
bacakları biraz çarpıktı ama
yeşil zeytin tanesi gibi gözler,
kaşları hilâl gibi çekikti.
Tam Rüstempaşaya yaklaştık,
beyaz başörtülü...

Lâstik hava kaçırıyor;
derdine deva bulamazsak eğer...
Dur bakalım Babacafer.

Üç numaralı kamyonet durdu,
Karanlık,
kriko,
pompa,
eller,
küfreden ve küfrettiğine kızan elleri.
Lâstikle ve ihtiyar tekerlekle çalışırken,
Ahmet hatırladı:

Bir gece nüzüllü baba annesi,
sedirden sedire taşınırken kadıncağız...

İç lâstik boydan boya patladı.
Yedek
yok.

Dağlarda avaz avaz imdat istemek ?
Sen Süleymaniyelisin oğlum Ahmet !
Sana tek başına verilmiştir üç numaralı kamyonet
Hem hani bir koyun varmış,
kendi bacağından asılan bir koyun.
Süleymaniyeli şoför Ahmet, soyun !
Soyundu.
Caket, külot, pantol, don, gömlek ve kalpak
ve kırmızı kuşak,
Ahmedi postalların üstünde çıtıçtıplak bırakarak
dış lâstigin içine girdiler,
şişirdiler.

Bu şarkı nihaventtir.
Deniz kıyısında bir şehir,
beyaz başörtüsü...

Saatte elli yapıyoruz.
Dayan ömrümün törpüsü,
dayan da dağlar anadan doğma görsün şoför
Ahmedi.

Dayan arslan !
Hiç bir zaman
böyle merhametli bir ümitle sevmedi
hiç bir insan,
hiç bir âleti.

